

ternis, Jacobum vero præcipue de internis. Sed nullo modo sustineri potest, quia imprimis vox operum indefinita est, et opera interna vere sunt opera, imo illa sunt præcipua. Unde cum Paulus absolute loquatur, immerito illo modo limitatur. Deinde quia necessarium est ut Paulus non minus excludat interna opera quam externa, quia non minus præsumunt homines de propriis internis actibus quam de externis, nec minus hæreticum est totam justificationem fundare in aliquo interno opere proprio ipsius hominis, et quod non sit donum Dei, quam fundare illam in opere externo. Jacobus autem expresse loquitur de operibus externis. Quapropter non potest in hoc subsistere differentia, quomodo cum circa justificationem de qua loquuntur opinemur. Quia justificatio quæcumque per se primo fit per opera interna, et ideo principaliter postulanda fuerunt vel excludenda, nam externa solum postulantur in quantum cum internis connecti possunt ac debent. Alii denique dixerunt utrumque Apostolum loqui de eisdem operibus, etiam a gratia procedentibus, sed sub diversis considerationibus; Paulus enim de illis loquitur præcise ut opera sunt, et a libero arbitrio procedunt; Jacobus autem loquitur de illis ut sunt a fide et gratia. Sed est vana distinctio, quia justificatio quæ est ex operibus, non est ex illis tantum ut sunt a gratia vel fide, sed etiam ut sunt a libero arbitrio cooperante, quia libertas actus et cooperatio liberi arbitrii est essentialis illis ut possint esse aliquo modo ratio justificationis, ita ut non possit præscindi actus justificans ab illa cooperazione liberi arbitrii magis quam a cooperazione gratiae. Unde Jacobus expresse dixit fidem cooperari his operibus; ejus autem cooperatio involvit cooperationem liberi arbitrii; loquitur ergo Jacobus de toto opere, ut est hominis cum gratia operantis. Unde impossibile est quod Paulus negaverit huic operi influxum in justificationem sub simili præcisione, cum nec fieri recte possit, neque, etiamsi fingatur, ad veritatem illius negotiorum sufficiat. Ad summum enim dici potest justificationem non esse ex operibus, ut sunt a libero arbitrio. De illo autem opere sub nulla ratione dici potest quod sit a solo libero arbitrio.

25. *Assertio secunda.* — *Tenenda expositio Augustini.* — Vera ergo expositio est quam ubique tradit Augustinus, Paulum fuisse locutum de operibus præcedentibus fidem, ac

subinde antecedentibus totam gratiam fidei, seu Christi, aut Dei; Jacobum autem esse locutum de operibus consequentibus fidem, quæ jam sunt aliquo modo opera justitiae fidei et Dei. Ita habet Augustinus, lib. 83 Quæstion., quæst. 76, ubi de Jacobo sic scribit: *Cum bona opera commemorat Abrahæ, quæ ejus fidem comitata sunt, satis ostendit Paulum Apostolum non ita per Abraham docere justificari hominem sine operibus, ut si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari, sed ad hoc potius, ut nemo meritis priorum operum bonorum arbitretur se pervenisse ad donum justificationis quæ est in fide.* Quod statim probat ex intentione Pauli, et concludit: *Unde Paulus dicit posse hominem justificari sine operibus præcedentibus per fidem.* De Jacobo vero iterum ait: *Fidem ipsius Abrahæ opera bona consecuta esse demonstrat.* Et tandem concludit, cum Paulus dicit justificari hominem sine operibus, et Jacobus dicit inanem fidem sine operibus, non esse sibi contrarios, *quia ille dicit de operibus quæ fidem præcedunt, iste de iis quæ fidem sequuntur.* Et addit hoc secundum docuisse Paulum in aliis locis. Eadem fere habet libro de Fide et operibus, cap. decimo quarto, ubi propterea dicit *opera*, utique meritoria, *sequi justificatum, non præcedere justificandum,* quam sententiam in capite præcedenti explicui. Idem eodem fere modo late tractat, Præfat. ad Psalm. 31, ubi ait Jacobum commemorasse *egregium Abrahæ opus, sed ex fide;* et *laudo (inquit) fructum boni operis, sed ex fide agnosco radicem;* et infra: *Ergo, fratres, ex fide justificatus est Abraham, sed fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt.* Et deinde necessitatem talium operum ex doctrina Pauli late probat. Postea vero ad aliam sententiam Pauli reddit et interrogat: *Quomodo ergo justificabitur homo sine operibus?* Respondet (ait) ipse Apostolus: *Propterea hoc dixi tibi, o homo, ne quasi de operibus tuis præsumere ridereris, et merito tuorum operum te acceperis fidei gratiam.* *Noli ergo præsumere de operibus ante fidem.* Non est ergo dubium quin Augustinus ita distinxerit opera de quibus dicti Apostoli loquuntur. Unde etiam planum fit sensisse Augustinum quod supra dicebamus circa verbum justificandi, nimirum, fuisse Paulum locutum de toto justificationis dono, fidem in eo includendo, Jacobum vero de justificatione prout supponit fidem, quia non posset aliter ille loqui de operibus præcedentibus fidem, neque hic de subsequentibus.

Quod autem illa distinctio operum ab Augustino data sit juxta Apostolorum intentionem, in Jacobo est per se evidentissimum, in Paulo vero etiam est clarum, tum quia in aliis locis requirit opera ad justificationem, ut Augustinus late probat; tum etiam quia, ubi de operibus in illo sensu loquitur, illa distinguit a fide, et legem operum a lege fidei; tum denique quia solus ille sensus est accommodatus ad id quod Paulus intendit contra humanam præsumptionem, ut Augustinus late prosequitur.

26. *Dubium.* — *Resolvitur.* — Potest tamen aliquis interrogare (quod ad majorem declarationem hujus discriminis inserviet), quando dicuntur aliqua opera consequi fidem, an intelligendum id sit de consecutione durationis vel causalitatis. Nam Augustinus semper videtur loqui in priori sensu. Dicit enim illa opera antecedere fidem, quæ fiunt ab homine antequam habeat fidem: unde consequentia dicentur omnia quæ facit homo postquam habet fidem. At in hoc sensu non videtur sufficienter exponi Paulus, cum dicitur solum excludere opera antecedentia fidem, alias sequitur posse hominem justificari per opera suis viribus facta, dummodo illa faciat postquam habet fidem, quod est absurdum. Et sequela patet, quia non tunc justificatur ex operibus, cum non justificetur ex operibus antecedentibus fidem. Respondeo distinctionem illam de operibus consequentibus vel antecedentibus fidem, intelligendam esse de consecutione causalitatis, potius quam successiois seu durationis; neque hanc requiri nisi quatenus ad illam est necessaria. Non possunt enim opera procedere a fide nisi fidem supponant jam existentem in operante, et ideo opera, subsequentia fidem causaliter, etiam in ordine existendi sunt posteriora, quamvis non sit per se necessarium ut sint duratione posteriora, nam in rigore posset sufficere ordo naturæ; quamvis loquendo præcise de fide et actu ejus secundum substantiam illius, moraliter loquendo, et secundum ordinarium modum humanum prius tempore quilibet homo credit quam ex fide aliquid operetur. Hoc ergo modo dicimus Jacobum locutum esse de operibus consequentibus fidem causaliter, id est, de operibus factis per gratiam, fide excitante et dirigente, sive tempore sive natura tantum præcedat, hoc enim nihil ad præsens refert. Et hoc satis explicavit Jacobus dicens de Abraham, quod fides cooperabatur operibus illius. Unde cum Paulus loquitur de operibus antecedentibus

totam justificationem atque ipsam etiam fidem, necesse est ut loquatur de operibus quæ non consequuntur ex fide.

27. *Solutio quædam objectionis.* — Ad objectionem autem factam posset quis respondere, licet homo jam habens fidem possit facere aliquod opus bonum quod non sit ex reali influxu fidei, nihilominus tale opus semper habere aliquam majorem estimationem moralem, quatenus fit ab homine fideli, et hac ratione posse aliquo modo conducere ad justificationem, quæ non propterea erit ex operibus, sed ex fide a qua talis actus illam qualecumque efficaciam habet. Sicut dicunt aliqui actum moralem pure acquisitum in homine grato esse meritorium de condigno, et nihilominus illud meritum non esse ex operibus, prout Paulus de illis loquitur, sed esse ex gratia. Sic videntur sentire qui dicunt actus virtutum acquisitarum in homine justo justificare, id est, mereri augmentum justitiae, etiamsi ex fide non procedant, sed ex mera ratione naturali, et libero arbitrio, quia jam supponunt fidem etiam vivam. Eodem modo opinantur qui sentiunt opera bona pure moralia peccatoris fidelis, licet non ex fide, sed ex solo dictamine rationis naturalis et motivo pure naturali fiant, justificare aliquo modo, id est, disponere saltem remote ad infusionem justitiae, quia non sunt opera antecedentia fidem, sed sequentia. Sed has opiniones falsas existimo, ut de hac posteriori jam in superioribus tractavi, et de priori dicam in materia de Merito, lib. 12. Dico ergo actus illos, etiamsi contingenter et casu supponant fidem in talibus personis, per se et ex modo quo fiunt non supponere illam, et ideo inter actus antecedentes fidem computari, et ideo nunquam hominem justificari apud Deum ex talibus operibus, quovis justificationis modo ex supra declaratis, alioqui jam homo suis viribus haberet aliquid unde posset gloriari in se, et non in auxilio gratiae. Et hoc mihi videtur voluisse convincere Paulus exemplo Abrahæ, nam, ut notavi, ideo illud induxit, licet sit de secunda justificatione, ut ostenderet etiam illam esse non posse ex operibus quæ a fide non procedant, seu (quod idem est) quæ vel ex intrinseca ratione sua, vel ex modo quo fiunt, fidem non supponant.

28. *Vega exponit præpositionem ex.* — *Refutatur.* — *Expositio alia non placet.* — Circa tertium, de particula *ex*, Vega supra, in opuscul. de Justificat., opinatus est illam particulam in diverso sensu acceptam esse a dictis

Apostolis, nam Paulus usurpat illam ad significandam causalitatem meritoriam, et illam excludendam, ita ut idem sit, non esse ex operibus, quod, non esse ex meritis; a Jacobo autem usurpatam esse ad significandam solam cooperationem, ita ut opera non concurrant ad cooperationem per modum meriti, sed alio modo, scilicet, per modum dispositionis vel impetrationis. In qua doctrina supponit et utrumque Apostolum loqui de prima justificatione, et de operibus etiam ab auxilio gratiae perfectis; utrumque autem falsum est, ut vidimus. Et præterea de Jacobo negari non potest quin loquatur de justificatione ex operibus, tanquam ex meritis, nam hoc modo justificatus fuit Abraham ex opere illo quod Jacobus commemorat. Et ita Concilium Tridentinum supra, ad probandum augmentum sanctificationis ex proprio merito, Jacobum allegat. Unde alii dixerunt illam particulam in utroque Apostolo significare causalitatem meriti de condigno, quod Jacobus admittit in secunda justificatione, et Paulus excludit a prima. Ita Vega, libr. 6 in Trident., cap. 8, et loquitur consequenter, supposita prima expositione, et sequitur Claudi. Guilliard. in epistola ad Roman. 4. Sed hæc expositio non potest sustineri, supponendo ut probabilius Jacobum non tantum de secunda justificatione propria, sed de prima loqui, id est de prima gratiae infusione, nam illa non est ex merito de condigno. Paulus etiam cum negat ex operibus fieri justificationem, non excludit tantum meritum de condigno, sed absolute omnem rationem meriti; tum quia sicut negat justificari hominem ex meritis, ita affirmat justificari ex fide, ad Galat. 2, ad Philip. 5; at in affirmatione illa non potest particula *ex* denotare meritum de condigno, cum Paulus loquatur de prima justificatione vel solum, vel præcipue; ergo neque in negatione; debuit enim sine æquivocatione loqui; tum etiam quia hoc est necessarium ad intentionem Pauli, alias non satis confunderet Judæos nec Pelagianos, ut libr. 3 diximus.

29. *Assertio tertia.*—Quapropter dicendum est particulam illam ab utroque Apostolo summi abstracte et generaliter, ut significat opus esse causam moralem alicujus doni vel beneficii, quod ratione operis et intuitu illius conferatur, sive illud sit perfectum meritum, sive imperfectum. Solum est differentia quod sententia Pauli est negativa. et ex ea parte universalis, ideoque cum dicit *non ex operibus*

excludit omnem rationem meriti, respectu cuiuscumque justificationis, quod potuit jure optimo facere, quia loquitur de operibus quæ præcedunt fidem. Sententia autem Jacobi est affirmativa, quod homo potest et debet justificari ex operibus, utique a gratia procedentibus, et ideo non oportet ad veritatem illius sententiae, quod omnis justificatio ex operibus fidei semper fiat omnibus modis quibus fieri potest, neque semper eodem modo, sed nunc uno, nunc alio modo, juxta modum fidei a qua procedunt; nam, si sint a fide viva, erit justificatio ex operibus ut meritorii de condigno; si vero sint a fide nondum informata charitate, erit justificatio ex operibus, non quidem meritorii de condigno, nec tantum cooperantibus, ut dicebat Vega, sed etiam meritorii de congruo, vel proxime, vel remote, juxta operum qualitatem, ut in lib. 12 videbimus. Tota ergo ratio concordia in diversitate operum de quibus Apostoli loquuntur consistit. Et ex illa satis constat Jacobum confirmare doctrinam catholicam de necessitate operum ultra fidem, Paulum vero non excludere illis verbis dispositiones ad justitiam procedentes ab spiritu fidei, quas innumeris aliis locis requirit.

CAPUT XXIII.

UTRUM IN OPERE JUSTIFICATIONIS ALIQUIS ORDO
SEU SUCCESSIO TEMPORIS NECESSARIA SIT.

1. *Doctrina capituli insinuatur.* — *D. Thomas exponit.*—Explicuimus hactenus omnia quæ ad impii justificationem vel necessaria sunt, vel ordinarie concurrere solent; superest, ad hujus materiæ complementum, ut ordinem quem illa omnia inter se servant aperiamus. Hæc enim quæstio, et inter scholasticos celebris est, et ad modum justificationis magis explicandum conductit. Duplex autem ordo in negotio justificationis spectari potest, temporis videlicet et naturæ; de priori in hoc capite dicemus, de altero in sequenti. Supponenda vero sunt ea quæ ad justificationem concurrunt, ut sciamus inter quæ ordinem constituamus. In quo D. Thomas, dicta quæstione 413, ab art. 2 usque ad 6, quinque numerat, inter quæ actum fidei ponit. In articulo autem sexto, omissa actu fidei (fortasse quia ante propriam justificationem esse solet), numerat quatuor, scilicet, infusionem gratiæ, motum unum liberi arbitrii in Deum, et alium

in peccatum, et remissionem peccati. Sed divus Thomas ibi loquitur tantum de his quæ per se concurrere debent in eo momento in quo fit justificatio. Et præterea in primo membro per infusionem gratiæ non intelligit productionem gratiæ habitualis, sed motionem illam qua in eo momento Deus efficaciter movet animam, illam ad se convertendu, ut ipse diserte explicat, tum ibi, tum evidenter aliis locis quæ supra, cap. 14, tractavimus. Unde consequenter sub quarto membro, scilicet, remissione peccatorum, productionem gratiæ habitualis comprehendit, ut ex solut. ad 2 ejusdem articuli, et ex art. 4 ejusdem quæstionis sumitur, nam hac ratione dicit remissionem peccati esse quasi terminum ultimum ad quem tendit, et a quo sumit speciem justificatio.

2. *De tota supernaturali mutatione justificationem præcedente est sermo.* — *In tria distinguuntur justificatio.*—Nos autem in præsenti non solum de prima justificatione, ut est terminus mutationis instantaneæ, qua homo ex peccatore fit justus, sed de tota mutatione supernaturali quæ ad illam antecedit, ab ejus initio usque ad spiritualem regenerationem, tractamus. Jam enim saepe adnotavimus solle justificationis nomen etiam in hac significatione usurpari, et quoniam totam illam hactenus descripsimus, ideo de tota illa loqui necesse est. Et in ea tria tantum distinguimus, scilicet, dispositionem actualem hominis, habituum infusionem, et peccatorum remissionem. Et sub primo membro tam præviam Dei motionem seu vocationem ad talem dispositionem, quam utrumque actum motionis in Deum et adversus peccatum, quibus illa constat, comprehendimus. Infusionem autem gratiæ et remissionem peccati distinguimus, quia sunt partiales mutations distinctæ, licet inter se necessario connexæ, ut supra dixi, et illas inter se conferre oportet. Ex quibus quatuor puncta tractanda, seu quatuor comparationes considerandæ occurunt. Primo enim oportet inter se conferre actus ex quibus dispositio ad infusionem habitus perficitur. Secundo, comparandi sunt actus ad habituum infusionem. Tertia comparatio erit inter infusionem habitualis gratiæ et remissionem peccati. Quarto, quia etiam habitus infusi plures sunt, aliquid de illis inter se collatis dicere necessarium erit.

3. *Assertio prima.*—Circa primum punctum duo breviter dicenda sunt. Primum est, ordinarie et quasi ex communi lege præparatio-